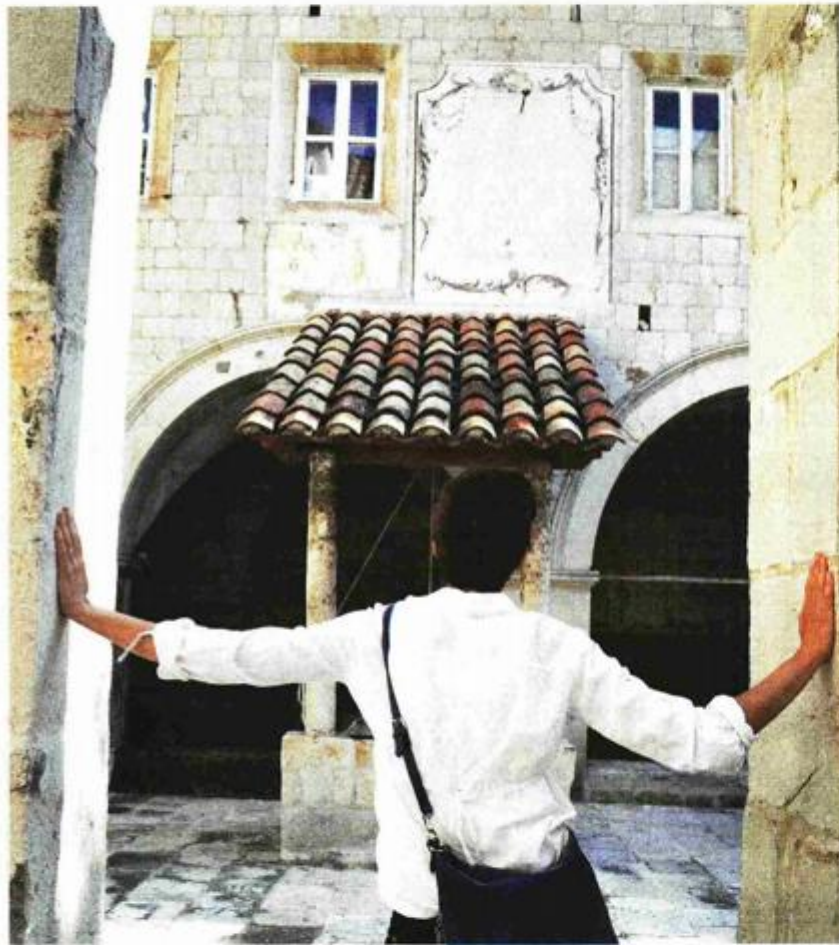

U DIRU S RESTAURATORICOM ANOM POŽAR PIPLICA NAKON OBNOVE SAMOSTANA

Što krije klaustar Male braće?

Piše/Foto
Mia Njavro

U KLAUSTRU FRANJEVAČKOG SAMOSTANA Male braće u Dubrovniku, na zidu sjevernog krila, iznad gornje šetnice velikog klaustara, nalazi se sunčani sat, koji je vidljiv i iz prizemlja klaustara. Ovaj sat nedavno je obnovljen, no samostan 'krije' i još neke vrijedne restauratorske radove koje je sa svojim suradnicima dugi niz godina obavljala restauratorica Ana Požar Piplica. Stoga smo odlučili s njom i našim domaćinom fra Stipom Nosićem obići, 'poviriti' što se sve obnovilo tijekom mnogih godina, ali i na koji način franjevci pomažu restauratorske obnove.

Na primjer, već spomenuti sat bio je u Domovinskom ratu teško oštećen u napadu agresora, a njegova restauracija dovršena je proteklog tjedna. Osim ovog, nekoliko godina ranije Ana Požar Piplica obnovila je i sunčani sat koji se nalazi na sjevernom zidu zgrade u malom klaustaru, a otkrila nam je i

Lukša Klaić i Ana Požar Piplica

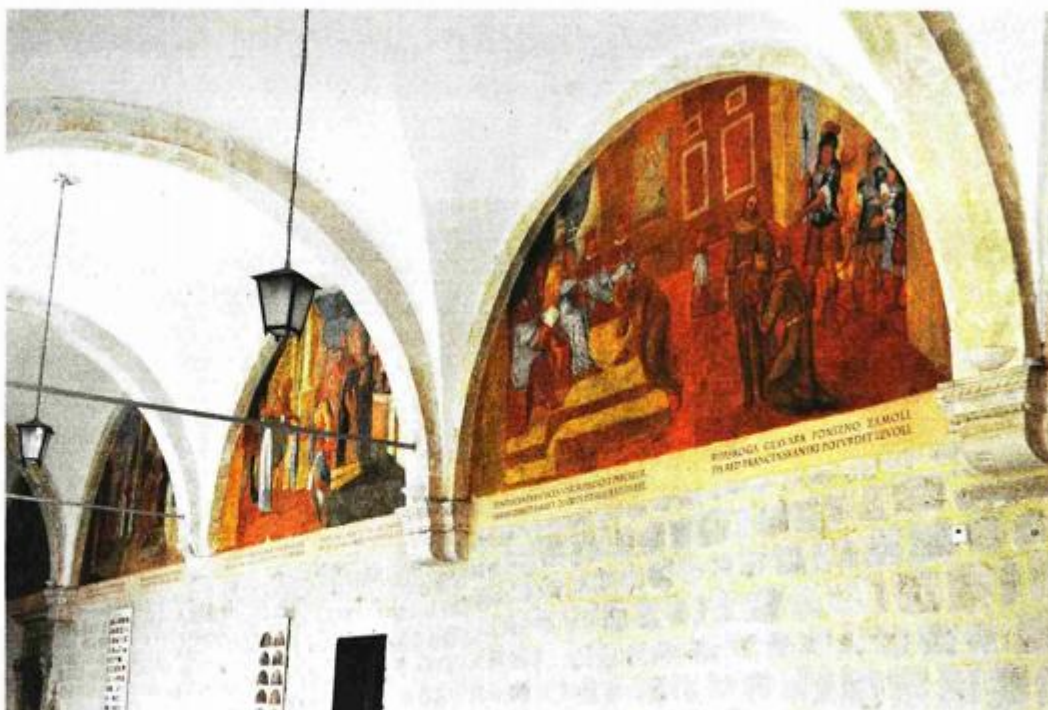
Kako su svi ti preslici bili djelomično prekriveni originali, a djelomično su prikazivali sasvim drugu scenu, bilo je zahtjevno uopće shvatiti cijelu priču. Dakle, znali smo da se radi o životu Svetog Franje, a treba poznavati i život i svaku scenu kako bismo mogli u onoj situaciji zaključiti što je što. **Restauratori su morali pročitati što više o njegovom životu**, kako bi se posao odradio što bolje

otkad traje spona između franjevaca i restauratora! Zanimljivo je dodati i to da broj restauratora koji je radio na svim dijelovima samostana nije poznat, a 'ekipa' koja je nedavno obnavljala prvo je radila unutar Hrvatskog restauratorskog zavoda, a broj restauratora ovisio je o fazama, od čišćenja, injektiranja, retuširanja...

— Franjevci su pomogli uopće u osnivanju restauratorske radionice u Dubrovniku, za to vrijeme u Franjevačkom samostanu bio je fra Josip Sopta, koji je ustupio prve prostore za restauraciju u gornjem dijelu klaustra, tako da su franjevci zapravo osigurali prve prostore za restauraciju. Sad je situacija drukčija, imamo fakultet za restauraciju, ima dosta mladih koji se za to obrazuju, no još uvijek franjevci izdvajaju i pomažu za restauraciju. Rade i dosta projekata na restauraciji papira, slika, konstantno imaju svoj fundus slika koje polako obnavljaju, a nakon

Ana Požar Piplica i fra Stipe Nosić

granatiranja i velikih oštećenja unutar klaustra, krenula je obnova oslika u klastru – počinje Požar Piplica ovu iznimno zanimljivu priču. O oslicima, ovim prekrasnim ukrasima samostana, počeli su Ana i fra Stipe Nosić istraživati 2009. godine.

Pratila se razdoblja

— Tada je fra Stipe Nosić bio gvardijan. U zimu 2009. smo počeli polako raditi, a ispočetka smo se dogovarali – fra Nosić je istraživao u arhivu, a mi smo radili 'vanka', a tad smo kombinirali

turizam i restauraciju! – ističe Požar Piplica. Ljeti, kad je gužva, skele su pomične i radilo se 'kad se moglo'.

— U siječnju i veljači se ne može raditi jer je prehladno, a prestajali bismo u najvećim gužvama. Pratili smo oslike cijelo vrijeme i dosta toga je otkriveno, popriličan broj činjenica, počevši od toga što se zapravo događalo sa samostanom kroz povijest. Za oslike radili smo sonde na zidu, pa su tu slojevi iz više razdoblja, a teško je bilo odlučiti se, valorizirati, odnosno kako se odnositi prema različitim razdobljima

Samostan je u funkciji, u njemu još uvijek žive redovnici što je uvjet da ovaj izuzetni prostor ostane vjeran svojoj prvobitnoj namjeni

i presjecima koji su se dogodili na oslicima – ističe Požar Piplica, te dodaje i kako su našli arhivsku građu, koja nije dovoljna, ali zasad je to što imaju.

— Godine 1703. se spominje kako je gvardijan naručio da se ožbukaju lunete, te da se oslikaju, dakle imamo taj podatak, ali navodi i da se radi o nekoj obnovi. A sad, je li tad bilo nešto restauratorsko ili ne, ne znamo, pa smo uzeli tu godinu kao neko, čini se po stilu, 18. stoljeće i početak, iako su neki od oslika iz 19. stoljeća. To je preslikana ranija faza, no to 19. stoljeće bilo je toliko dobro očuvano da smo ga ostavili na nekim oslicima – kaže Požar Piplica. Njih čak 18 sad ponovo krasi u punom sjaju klaustar samostana... A kako kaže vrijedna restauratorica, zadatak nije bio nimalo lak!

— To je postupak koji traje, i dok istražuješ, odlučuješ! Kako su svi ti preslici bili djelomično prekriveni originali, a djelomično su prikazivali sasvim drugu scenu, bilo je zahtjevno uopće shvatiti cijelu priču. Dakle, znali smo da se radi o životu Svetog Franje, a treba poznavati i život i svaku scenu kako bismo mogli u onoj situaciji zaključiti što je što. Restauratori su morali pročitati što više o njegovom životu, kako bi se posao odradio što bolje – napominje ona.

Naime, postoje situacije gdje se ipak moraju ostaviti oba razdoblja, recimo za turiste ili ljude koji se ne bave umjetnošću ili restauracijom. Mora se kombinirati, na primjer, 18. i 19. stoljeće, no samo 'prepiturati' nije dobar postupak, jer ipak sve to treba ostaviti za iduću generaciju, kaže Požar Piplica.

Službeno rečeno, prisutnost izvornog sloja, stanje naknadnih intervencija, ali i zahtjevi koje klaustar kao jedan od najfrekventnijih prostora unutar povijesne jezgre Dubrovnika

postavlja, utjecali su na konačni pristup prezentaciji. Uz to, samostan je u funkciji, u njemu još uvijek žive redovnici što je uvjet da ovaj izuzetni prostor ostane vjeren svojoj prvobitnoj namjeni. Tako postoje slučajevi kada se motivi obnove mogu naći u konfliktu što predstavlja najozbiljniju situaciju u procesu obnove. No zadatak je u prvom redu pomoć u 'održanju' zajedničkog kulturnog dobra, te nikakvi partikularni motivi, bilo stručni bilo korisnički, ne smiju doći ispred njega, napominje Požar Piplica.

Kako je nestao arhadeo Mihovil?
 Ulazimo u unutrašnjost klaustara, na ulazu, visoko na zidu, prikaz je hodi-gitrije, vrijedna scena koja govori o mijeni franjevačkog samostana.

— Na ovakvim scenama, koje su od izuzetne važnosti, se obično nalazi Madona na prijestolju, koja pokazuje na Krista, a sa strane su uvijek dva

Zanimljivo je kako smo na ovom satu otkrili pod kosim svjetlom tekst na latinskom koji je bio potpuno nestao – napominje Ana Požar Piplica

Prikaz hodi-gitrije

Injektiranje sata

arhandela, Mihovil i Gabriel. Mihovil je bio s lijeve strane, a u određenom trenutku razvoja samostana franjevci su imali ravne podnice, te dolaze jedrasti svodovi, a sklop dobiva te svodove. Tad lik Mihovila – nestaje! Zanimljivo je dodati i to kako smo ovu fresku svrstali u rano razdoblje, kad nastaje samostan, dakle negdje navodno početkom 14. stoljeća, iako postoji dosta teorija o ranijem nastanku, kao i o tome gdje se uopće nalazio franjevački samostan – napominje Požar Piplica.

Na katu se nalaze 'razlozi' ove reportaže – dva impresivna sunčana sata. O njima bi se moglo ispisati stranica i stranica, a nešto se pronašlo i za DuList. Sunčani sat koji je smješten u malom, gornjem klaustaru obnovljen je 2012. godine. Postoji nekoliko vrsta sunčanih satova, ali najčešći su horizontalni i vertikalni tipovi. Ovdje se radi o vertikalnim satovima koji su postavljeni na sjevernoj strani zida u klaustaru, napominje Požar Piplica, s kojom se u obilasku pridružio i Lukša Klaić, restaurator drveta i Anin vriedan suradnik. Kreće priča...

Sat u gornjem klaustaru sastoji se od dva sloja žbuke postavljene na kamenu zid klaustara. Svojim položajem izložen je svim klimatskim promjenama, te je zbog toga njegova izvedba bila iznimno zahtjevna. Žbukani slojevi su izvedeni sa dosta tučene opeke tako da održava vlagu unutar žbuke dok je završni sloj izveden s mramornim brašnom i kazeinom tako da se dobije vrlo glatka i elastična podloga otporna na vlagu i visoke temperature. Kazein je, saznajemo u čudu – sirutka!

— Zanimljivo je kako smo na ovom satu otkrili pod kosim svjetlom tekst

DOLJE Sat u gornjem klaustaru

na latinskom koji je bio potpuno nestao – kaže Požar Piplica, koja dodaje i to kako sat u svom desnom kutu nosi inicijale P. B. pa je moguće da je i ovaj sat izveo slavni franjevac Pasko Baletin.

Drugi sunčani sat je znatno veći i smješten je na zidu sjevernog krila, iznad gornje šetnice velikog klaustra. Sat je karakterističan po tome što u svom donjem dijelu pokazuje i dio dana po rimskom računanju sati u danu, odnosno pokazuje vrijeme u razdoblju od šeste ure, sexte, koje počinje kad je po našem vremenu podne.

— Rimljani su, naime, sate računali počevši od 6 do 7 sati, što je bio prvi sat u danu, pa tako do 22 sata, što je bio 16. sat u danu. Kazaljka ili gnomon je zapravo metalna šipka koja svojom sjenom pokazuje gdje se sunce nalazi. Na svom vrhu ima metalnu zvijezdu koja u središtu ima otvor. Dok manji sat u gornjem klaustru ima stilizirani ornament uz rub, sat u velikom klaustru je vrlo jednostavan po formi, ali složen u značenju mjerenja vremena – napominje Požar Piplica, te dodaje jednu slabo poznatu zanimljivost. Naime, činjenica je kako je rimsko mjerenje vremena značilo fleksibilnost u dužini 'sata' ljetna dužina sata traje duže od zimske. A zbunjujuće je kako brojanje vremena počinje sa zalaskom sunca!

— Kao i većina sunčanih satova i ovaj je izveden zgrafito tehnikom, odnosno postupkom urezivanja u žbuku. Donja ili prva žbuka je tamnija krupnije granulacije i ona se vidi u svim djelovima gdje su brojevi i linije koje pokazuju podjelu vremena. Završni sloj je savršeno glatka površina koja se dobije smjesom vapna mramornog brašna

Sat na zidu sjevernog krila

18

oslika kra-
si klaustr
samostana

i kazeina i bijele je boje – napominje Požar Piplica, te dodaje i kako je možda najzanimljivije od svega bilo istražiti koje vrste žbuka postoje a da bi mogle izdržati te temperature, što je zahtjevno. Postoji tehnologija koju su najčešće i Rimljani koristili, popularni zgrafito.